

Lapsiasiavaltuutetun lausunto lukiodiplomiselvityksestä 2020

Viite: VN/2062/2020

Lapsiasiavaltuutetun tehtävänä on arvioida ja edistää lapsen oikeuksien toteutumista. Työn perustana on YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus (SopS 59 ja 60/1991), joka on lailla voimaan saatettu ihmisoikeussopimus. Sopimus koskee kaikkia alle 18-vuotiaita. Lapsiasiavaltuutettu arvioi selvitystä yleissopimuksen näkökulmasta.

Lausunto jätetty lausuntopalvelu.fi kautta 26.2.2021. Lausunnon teksti on sijoitettu sopiviin kysymyskohtiin lausuntolomakkeella.

Selvityksen keskeinen sisältö

Selvityksessä luodaan katsaus lukiodiplomien nykytilaan, ja siinä tuodaan esille koulutuksen järjestäjien, lukiodiplomien rehtoreiden, tärkeimpien lukiodiplomien sidosryhmien ja korkeakoulujen näkökulmia lukiodiplomijärjestelmään. Selvityksessä annetaan lukuisia suosituksia, esimerkiksi että kuvataiteen, liikunnan ja musiikin lukiodiplomit tulisivat lukiodiplomien järjestäjiä velvoittaviksi. Selvityksen mukaan muiden kuin kuvataiteen, liikunnan ja musiikin lukiodiplomien valtakunnallisesti velvoittava järjestäminen olisi nykytilanteessa haastava toteuttaa. Lisäksi esitetään, että opiskelija voisi sisällyttää lukiodiplominäytön osaksi ylioppilastutkintoaan ja siten korvata yhden yo-kokeen.

Yhteenveto lapsiasiavaltuutetun kannanotoista

- Lapsiasiavaltuutettu pitää tärkeänä, että lukiodiplomien kehittämisessä huomioidaan yhdenvertaisuuskysymykset asianmukaisesti.
- Maantieteellisen saavutettavuuden lisäksi tulee huomioida muutkin saavutettavuuteen ja lukiodiplomin suoritusmahdollisuuksiin vaikuttavat tekijät, kuten esimerkiksi liikuntarajoitteisuus ja aistivammat.
- Mikäli lukiodiplomi olisi mahdollista suorittaa osana yo-tutkintoa, korostuu tarve kiinnittää erityistä huomiota yhdenvertaisuus- ja saavutettavuuskysymyksiin.

Lapsiasiavaltuutetun kannanotot

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen 28 artiklan mukaan sopimusvaltiot tunnustavat jokaisen lapsen oikeuden saada opetusta. Sopimuksen 29 artikla edellyttää, että koulutuksen on kehitettävä mm. lapsen yksilöllisiä taitoja, ihmisoikeuksien sekä lapsen oman kielen ja kulttuurin kunnioitusta ja suvaitsevaisuutta. Lisäksi sopimuksen 2 artikla turvaa lapsen oikeuden syrjimättömyyteen. YK:n lapsen oikeuksien komitea on korostanut, että 29 artiklassa lueteltuja koulutuksen tavoitteita tulisi tulkita suhteessa muihin lapsen oikeuksien yleissopimuksessa vahvistettuihin oikeuksiin, kuten esimerkiksi syrjimättömyyteen.¹

Lapsiasiavaltuutettu katsoo, että lukiodiplomijärjestelmä tukee osaltaan YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen, ja erityisesti sen 29 artiklan toteutumista, jonka mukaan lapsen koulutuksen tulee pyrkiä mm. *lapsen persoonallisuuden, lahjojen sekä henkisten ja ruumiillisten valmiuksien mahdollisimman täyteen kehittämiseen*. Lukiodiplomin suorittava nuori saa tilaisuuden antaa näyttöä osaamisestaan ja harrastuneisuudestaan taito- ja taideaineissa. Tämä tukee nuoren mahdollisuutta ilmaista itseään eri tavoilla sekä kehittää persoonallisuuttaan ja lahjojaan taito- ja taideaineiden kautta. Lapsiasiavaltuutettu kannattaa sitä, että tietyt lukiodiplomit tulevat lukiokoulutuksen järjestäjiä velvoittaviksi, sillä tämä edistäisi alueellista yhdenvertaisuutta.

Lapsiasiavaltuutettu pitää tärkeänä, että lukiodiplomien kehittämisessä huomioidaan yhdenvertaisuuskysymykset asianmukaisesti. Selvityksessä todetaan, että ”saavutettavuuden ja yhdenvertaisuuden suhteen tilanne on hyvin eriytynyt”, ja siitä käy ilmi, että kuvataiteen, liikunnan ja musiikin lukiodiplomit ovat ”vähintäänkin kohtuullisesti saavutettavissa”, mutta muissa lukiodiplomiaineissa (kotitalous, käsityö, media, tanssi ja teatteri) tilanne ei ole yhtä hyvä (s. 29). Saavutettavuudesta puhuttaessa selvityksessä viitataan lähinnä maantieteelliseen saavutettavuuteen, ja yhdenvertaisuuden parantamiseksi esitetään, että kuvataiteen, liikunnan ja musiikin lukiodiplomien suorittaminen asetetaan kaikkia lukiokoulutuksen järjestäjiä velvoittavaksi. (s. 29) Selvitysryhmän ehdotus saavutettavuuden parantamiseksi on sinänsä hyvä. Nuorten yhdenvertaisuuden kannalta on tärkeää turvata alueellisesti tasavertaiset mahdollisuudet suorittaa lukiodiplomi. Lukiodiplomin saavutettavuuteen liittyvät haasteet eivät kuitenkaan ole pelkästään maantieteellisiä.

Lapsiasiavaltuutettu pitää nuorten yhdenvertaisuuden kannalta tärkeänä, että lukiodiplomijärjestelmän kehittämisessä huomioidaan maantieteellisen saavutettavuuden lisäksi muut-

kin saavutettavuuteen ja lukiodiplomin suoritusmahdollisuuksiin vaikuttavat tekijät, kuten esimerkiksi liikuntarajoitteisuus ja aistivammat. Lukion opetussuunnitelman perusteet 2019 opintojakson arviointi -osiossa lähdetään siitä, että oppimisen tuen tarpeet tulee ottaa arvioinneissa huomioon, ja että opiskelijalla tulee tarvittaessa olla mahdollisuus erityisjärjestelyihin ja vaihtoehtoisin tapoihin osoittaa osaamisensa.² Tämän mahdollisuuden tulisi heijastua asianmukaisesti myös lukiodiplomien suorittamiseen, jotta lukiodiplomit ovat tosiasiallisesti saavutettavissa kaikille.

Eri lukiodiplomien ohjeet poikkeavat toisistaan saavutettavuuden ja syrjimättömyyden huomioimisessa. Lapsiasiavaltuutettu panee tyytyväisenä merkille, että esimerkiksi kuvataiteen lukiodiplomin ohjeissa sallitaan moninaiset tavat suorittaa lukiodiplomi, eikä rajata syrjivillä toteutusedellytyksillä nuoren mahdollisuutta antaa näyttöä osaamisestaan. Ohjeissa todetaan muun muassa, että diplomiin sisältyvä teos on mahdollista toteuttaa vedoten näköaistin lisäksi myös muihin aisteihin.³ Liikunnan lukiodiplomin ohjeissa puolestaan ei esitetä vaihtoehtoisia mahdollisuuksia osoittaa liikuntakykyisyyttä, joka on yksi liikunnan lukiodiplomin arvosteluperusteista. Liikuntakykyisyyden arvosanaa varten opiskelijalla tulee olla hyväksytyt suoritukset fyysisen toimintakyvyn Move!-mittausten mittaussosioista.⁴ Ohjeissa ei esitetä vaihtoehtoisia suoritustapoja, mikä luo käsityksen, ettei liikunnan lukiodiplomia voi suorittaa, jos ei suoriudu esimerkiksi juoksua sisältävistä Move!-mittauksista.

Lapsiasiavaltuutettu painottaa, että lukiodiplomien kehittämistyössä tulee kiinnittää huomiota diplomien suorittamisen kokonaisvaltaiseen saavutettavuuteen ja yhdenvertaisuuteen. Lukiodiplomijärjestelmää tulisi esimerkiksi liikunnan lukiodiplomin osalta kehittää siten, että sen suorittaminen olisi mahdollista myös liikuntarajoitteisille. On tärkeää, että opiskelijoilla on yhtäläiset mahdollisuudet kehittää itseään ja näyttää osaamistaan. YK:n lapsen oikeuksien komitea on todennut koulutuksen tavoitteisiin liittyen, että *syrjintä millä tahansa yleissopimuksen 2 artiklassa luetellulla perusteella riippumatta siitä, onko kyse avoimesta vai piilevästä syrjinnästä, loukkaa lapsen ihmisarvoa ja voi heikentää lapsen kykyä hyödyntää koulutusmahdollisuuksia tai jopa tuhota sen kokonaan.*⁵ On taattava mm. YK:n vammaisyleissopimuksen (SopS 27/2016) edellyttämät kohtuulliset mukautukset ja tarvittavat erityisjärjestelyt, jotta nuorilla on syrjimättömät mahdollisuudet suorittaa haluamansa lukiodiplomi. Lisäksi on kiinnitettävä huomiota siihen, että lukiodiplomitarjontaa on sekä suomen- että ruotsinkielisissä lukioissa.

Selvityksen johtopäätöksissä kehoitetaan vahvistamaan lukiodiplomien asemaa ja esitetään lukiodiplomin liittämistä osaksi yo-tutkintoa siten, että suorittamalla lukiodiplomin voisi korvata ns. 5. ylioppilaskokeen. (s. 41) Tällöin korostuu tarve kiinnittää erityistä huomiota yhdenvertaisuus- ja saavutettavuuskysymyksiin.

Jyväskylässä 26.2.2021

Elina Pekkarinen
Lapsiasiavaltuutettu

Sonja Vahtera
Lakimies

¹ CRC/GC/2001/1, kohdat 5 ja 6.

²

https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/lukion_opetussuunnitelman_perusteet_2019.pdf, s. 46.

³

https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/183356_kuvataide_lukiodiplomi_ohje_17_05_08.pdf, s. 9.

⁴ [183573 liikunta_lukiodiplomi_ohje_17_05_08.pdf \(oph.fi\)](#), s. 8-9.

⁵ CRC/GC/2001/1, kohta 10.